

Η ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Πώς θά σās φανόταν αν στίι θέσει του δικαστή βρισκόταν ένα ρομπότ; Πόσο αντικειμενικά είναι τά πορίσματα των αλγορίθμων; Πόσο ικανός είναι ένας αλγόριθμος νά προβεί σε σταθμίσεις με βάση τήν αρχή της αναλογικότητας, όταν συγκρούονται δύο διαφορετικά έννομα αγαθά;

Στίς ΗΠΑ τά τελευταία χρόνια χρησιμοποιούνται αλγόριθμοι εκτίμησης του κινδύνου ύποτροπής του δράστη. Παρ' όλο πού ή γενεσιουργός αίτία της εισχώρησης τους στίι δικαιοσύνη ήταν ή εξέλιξη της μεροληψίας του ανθρώπινου παράγοντα, όλα δείχνουν ότι ή βασική αρετή των αλγορίθμων δέν είναι ή αμεροληψία καί ότι αυτοί επιτείνουν τίς ανθρώπινες προκαταλήψεις. Χαρακτηριστική σε αυτή τήν κατεύθυνση είναι ή άποψη της H. Fry (2018) σύμφωνα με τήν όποια «ό,τι κερδίζει ή δικαιοσύνη σε ακρίβεια, τό χάνει σε αμεροληψία»¹.

Σύμφωνα με τί μελέτη πού πραγματοποιήθηκε από τήν Propublica², οί αλγόριθμοι εμφανίζουν τούς αφροαμερικάνους με ύψηλότερο κίνδυνο ύποτροπής τέλεσης νέων άδικημάτων καί τούς λευκούς με χαμηλότερο από αυτόν πού είχαν στίιν πραγματικότητα.

Η συστηματική μελέτη των αλγορίθμων δείχνει ότι αυτοί είναι αρκετά επιρρεπείς στίιν πραγματοποίηση δυσμενών διακρίσεων είτε λόγω των έγγενών άδυναμιών στίι λειτουργία τους καθώς ταξινομούν τίς ύποθέσεις σύμφωνα με κοινωνικές ή άλλες όμαδοποιήσεις, είτε λόγω της κακής ποιότητας των δεδομένων με τά όποια τροφοδοτούνται.

Έπιπλέον, από τίς σχετικές μελέτες έχει προκύψει ότι τό πρόβλημα των αλγορίθμων δέν έγκειται στίιν άδυναμία τους νά αναγνωρίσουν τί διάκριση

---

¹ Fry H. (2018), *Hello World: How to be Human in the Age of the Machine*.

² Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στο <https://www.propublica.org/datastore/dataset/compas-recidivism-risk-score-data-and-analysis>

καί νά τί διορθώσουν, ἀλλά στό ἐνδεχόμενο νά χρησιμοποιήσουν τά δεδομένα πού εισάγονται στό ἐσωτερικό τους, μέ τρόπο πού θά καταλήγουν σέ ἀποτελέσματα πού θεμελιώνουν πρωτογενῶς δυσμενεῖς διακρίσεις. Γιά παράδειγμα, ἕνα σύστημα ἐκτίμησης τοῦ κινδύνου ὑποτροπῆς, βασισμένο στά δεδομένα πού λαμβάνει ἀπό τό ἐθνικό ποινικό μπρῶο συνδυάζοντας τά στοιχεῖα τοῦ δράστη μέ τά δεδομένα τῆς διεύθυνσής του, μπορεῖ νά κατατάξει τούς κατοίκους ὀρισμένων περιοχῶν μέ ὑψηλά ἐπίπεδα ἐγκληματικότητας πιά ἐπιρρεπεῖς στήν τέλεση νέων ἀδικημάτων³.

Ἀκόμα πιά σοβαρό εἶναι τό ζήτημα πού ἀφορᾷ τήν ἀδιαφάνεια στό ἐσωτερικό τῶν συστημάτων. Ἡ πρόταξη τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἐταιρειῶν ἔναντι τῶν δικαιωμάτων τῶν κατηγορουμένων νά ἔχουν πρόσβαση σέ ὅλα τά στοιχεῖα πού συνέβαλαν στήν καταδίκη τους, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τό πόρισμα τοῦ ἀλγορίθμου, ὑπονομεύει μέ ἕναν καφκικό τρόπο τό δικαίωμα στή δίκαιη δίκη. Στήν ὑπόθεση *State Vs Loomis*⁴, τό Δικαστήριο ἔκρινε ὅτι ἡ χρήση τοῦ ἀλγορίθμου ἐκτίμησης ἐπικινδυνότητας τοῦ δράστη δέν ἐγείρει ζητήματα παραβίασης τοῦ δικαιώματος στή δίκαιη δίκη, μέ τήν αἰτιολογία ὅτι τά δεδομένα πού χρησιμοποιήθηκαν γιά τήν κατάταξη τοῦ κατηγορουμένου ὡς ὑψηλοῦ κινδύνου, ἦταν αὐτά πού εἶχε δώσει ὁ ἴδιος βάσει τοῦ ἐρωτηματολογίου πού ἀπάντησε. Τό γεγονός ὅτι τό δικαστήριο ἀπέρριψε τίς ἐνστάσεις τοῦ κατηγορουμένου ὅτι παραβιάζεται τό δικαίωμά του στή δίκαιη δίκη, ἐπειδή δέν γνωρίζει τί μεθοδολογία μέ τήν ὁποία τό σύστημα κατέληξε στήν κατηγοριοποίηση του αὐτή, παραβιάζει κατάφωρα τό δικαίωμα τοῦ κατηγορουμένου νά ἔχει πρόσβαση στά δεδομένα πού τόν ἀφοροῦν, καθώς καί στήν ὑποχρέωση τῶν δικαστηρίων νά ἐκδίδουν αἰτιολογημένες ἀποφάσεις.

Ἡ προτεραιοποίηση ἀπό τί συγκεκριμένη ἀπόφαση τοῦ ἐμπορικοῦ ἀπορρήτου καί τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας τοῦ λογισμικοῦ ἔναντι τῶν αἰτιάσεων τοῦ κατηγορουμένου γιά πρόσβαση στά δεδομένα πού συνετέλεσαν στήν καταδίκη του, ὑπονομεύει τήν καταλληλόλητα τῆς χρήσης τῶν ἀλγορίθμων ἀπό τά δικαστήρια, ἐφόσον δέν λαμβάνουν γνώση οἱ κατηγορούμενοι ὅλων τῶν παραγόντων πού τούς κατατάσσουν σέ ἄτομα χαμηλοῦ, μεσαίου, ἢ ὑψηλοῦ ρίσκου ὑποτροπῆς καί, ὡς ἐκ τούτου, παραβιάζουν τό δικαίωμα σέ δίκαιη δίκη.

³ Παπαδημητράκης Γ. (2019), *Big data καί ἀλγοριθμικές μελέτες ἐπικινδυνότητας- νέες προκλήσεις στό χώρο τῆς ποινολογίας*, διαθέσιμο στο <https://www.researchgate.net>

⁴ *State v. Loomis*, 881 N.W.2d 749, 761 (Wis. 2016), petition for cert. filed, No.16-6387 (U.S. Oct. 5, 2016).

Βέβαια, οί προβληματικές αυτές έντοπίζονται στην ποινική δικαιοσύνη. Η συμβολή της Τεχνητής Νοημοσύνης σε άλλους κλάδους, όπως ή πολιτική και ή διοικητική δικαιοσύνη, δημιουργεί λιγότερα προβλήματα στην εφαρμογή της. Στους κλάδους αυτούς, τό πιο κομβικό μειονέκτημα της χρήσης των ύφιστάμενων εργαλείων Τεχνητής Νοημοσύνης έγκειται στην άδυναμία τους νά δημιουργήσουν έναν συλλογισμό βασισμένο στην αρχή της αναλογικότητας. Η έλλειψη αυτή είναι ούσιαστική, λαμβάνοντας υπόψην τί φύση των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, αλλά και των δικαιωμάτων πού προβλέπονται στην Εύρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Άνθρώπου και στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Εύρωπαϊκής Ένωσης, τά όποια κατά κανόνα δέν είναι άπόλυτα, αλλά τελούν σε συνάρτηση με άλλα δικαιώματα και, έπομένως, μπορούν νά περιορίζονται.

Αυτή τί νομιμότητα των περιορισμών και την έξισορρόπηση μεταξύ διαφορετικών δικαιωμάτων, την όποία καλείται νά την αξιολογήσει ό δικαστής με βάση την αρχή της αναλογικότητας σταθμίζοντας τά διαφορετικά δικαιώματα, τόν σκοπό, τόν βαθμό και την έκταση των περιορισμών, δέν μπορεί νά την πραγματοποιήσει ό αλγόριθμος. Άλλωστε, ή αρχή της αναλογικότητας κατά τί δικανική κρίση άποτελεί μία «δημιουργική στιγμή»⁵, κατά την όποία ό δικαστής έπιχειρεί νά έξειδικεύσει την αναγκαιότητα, την καταλληλότητα και τί συνάφεια των περιορισμών στην έκάστοτε υπόθεση.

Όστόσο, ό αλγόριθμος άποτυγχάνει νά ακολουθήσει αυτή τί μοναδικότητα της έκάστοτε στάθμισης, ή όποία άποτελεί ένα άπό τά βασικά προτερήματα του ανθρώπινου συλλογισμού. Άκόμα όμως κι αν μπορούσε τεχνικά ό αλγόριθμος νά προβαίνει σε σταθμίσεις με βάση την αρχή της αναλογικότητας, θά τό έκανε χωρίς την ανθρώπινη σκέψη, αλλά με βάση άπομακρες και αυτοματοποιημένες τεχνικές μιάς ένδεχομένης άκατανόητης μαθηματικής συλλογιστικής. Όμως, ό δικαστής είναι κάτι άνώτερο άπό έναν άπλό εφαρμοστή του νόμου και ή δικαιοσύνη άποτελεί μία άνώτερη αξία άπό ένα μοτίβο μαθηματικών συνόλων.

Άπό την άλλη πλευρά, παρ' όλο πού οί ένστάσεις ένάντια στην ύποκατάσταση του δικαστή και του δικηγόρου άπό τίς μηχανές είναι βάσιμες, άναδεικνύουν τί μία μόνο διάσταση του ζητήματος, αυτή πού σχετίζεται με την εφαρμογή των συστημάτων της Τεχνητής Νοημοσύνης στην ποινική δικαιοσύ-

---

⁵ Βουτσάκης Β, « Η αρχή της αναλογικότητας: άπό την έρημνεία στί διάπλαση δικαίου», σε Κ. Σταμάτι (έπιμ.), *Όψεις του Κράτους Δικαίου*, έκδ. Σάκκουλα, 1990, σ. 208 και σ. 233.

νη ή στην καθολική υποκατάσταση των δικαστών από αλγόριθμους. Μέ τον τρόπο αυτό, αντιμετωπίζοντας όλιστικά και ένιαια τις εφαρμογές, κινδυνεύουν να οδηγηθούν σε μία καθολική άρνηση της Τεχνητής Νομοσύνης και να όχρωθούν στην υπεράσπιση του ύφιστάμενου συστήματος άπονομής της δικαιοσύνης⁶.

Χαρακτηριστική της ανωτέρω προβληματικής είναι ή εν εξέλιξει ύγειονομική κρίση, ή όποία λειτουργήσε ως μεγεθυντικός φακός της κατάστασης της ελληνικής δικαιοσύνης, ή βραδύτητα της όποίας συχνά λαμβάνει χαρακτηριστικά άρνησιδικίας. Δέν θά ήταν υπερβολή να ίσχυριστεί κανείς ότι τό σύστημα άπονομής δικαιοσύνης επέδειξε έλάχιστη ψηφιακή προσαρμοστικότητα, μέ άποτέλεσμα να άνασταλεί τό σύνολο σχεδόν των δικαιοδοτικών λειτουργιών και να φτάσει στά όρια της καταστροφής. Όστόσο, υπήρξαν χώρες πού επέδειξαν μεγάλη προσαρμοστικότητα στις νέες τεχνολογίες, χωρίς να άναγκαστούν να άναστειλουν τό σύνολο της δικαιοδοτικής τους λειτουργίας^{7,8}.

Η Τεχνητή Νομοσύνη θά μπορούσε να επιλύσει άποφασιστικά αυτή τί διαχρονική άμαρτία, συμβάλλοντας άποτελεσματικά στην επιτάχυνση της άπονομής της δικαιοσύνης. Θά μπορούσε, επιπλέον, να άποτελέσει έναν πολύτιμο βοηθό σε μία σειρά από διαδικασίες όργάνωσης των δικαστηρίων (μηχανές έξιδεικευμένης άναζήτησης της νομολογίας, chatbox καθοδήγησης των πολιτών, παροχή αυτόματης νομικής βοήθειας σε τυποποιημένες ύποθέσεις, να συμβάλει σε διοικητικές έργασίες για τί διευκόλυνση των γραμματειών των δικαστηρίων κ.ά.).

Θά μπορούσε, επίσης, να άποτελέσει ένα πολύτιμο σύμμαχο για τίν ύλοποίηση του «φιλτραρίσματος»⁹ των ύποθέσεων. Πράγματι, ένας μεγάλος όγκος ύποθέσεων είναι έφικτό να επιλυθεί είτε έξωδικαστικά (άποτελεσματικό σύστημα διαμεσολάβησης μέ τί βοήθεια των έργαλείων της τεχνητής νομοσύνης) είτε διοικητικά¹⁰ αντί να εισάγεται για δικαστική κρίση, επιβαρύνοντας περαιτέρω τόν φόρτο έργασίας του δικαστή.

⁶ Βλ. άναλυτικά Πετράκου Δ. (2020), «Τεχνητή νομοσύνη και δικαιοσύνη. Συνταγματική θεμελίωση, κίνδυνοι και προοπτικές», *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου* (ΕφημΔΔ), σ. 654.

⁷ https://e-justice.europa.eu/content_impact_of_covid19_on_the_justice_field-37147-en.do

⁸ Από τίν άλλη πλευρά, δέν έλειψαν και περιπτώσεις άκραίου έξισωτισμού των ψηφιακών μέσων ως ίσοδύναμων μέ τί διά ζώσης άπονομή της δικαιοσύνης, μέ χαρακτηριστικότερη τίν περίπτωση της Σγκαπούρης και της Νιγηρίας πού επέβαλαν στους κατηγορούμενους θανατική ποινή μέσω τηλεδιάσκεψης. Βλ. <https://www.dikastiko.gr/eidhsh/thanatiki-poini-meso-zoom/>

⁹ Κοντιάδης Ξ. (2009), «Η δυσπραγία του Δικαστικού συστήματος» σε *Ό άσάλευτος χρόνος της ελληνικής δικαιοσύνης*, Άθήνα, Καλλίγραφος, σ. 299.

¹⁰ Παπαρηγόπουλος Ξ. - Κυριαζής Ν. (2010), «Για τίν Έπιτάχυνση και τί Βελτίωση της Δικαιοσύνης» σε *Ό Άσάλευτος χρόνος της Έλληνικής Δικαιοσύνης*, Άθήνα, Καλλίγραφος, σ. 315.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων υποθέσεων που μπορούν να τυποποιηθούν είναι οι υποθέσεις έκουσίας δικαιοδοσίας, οι διαταγές πληρωμής ή όρισμένες υποθέσεις οικογενειακού δικαίου (άγωγή διαетуs διάστασης). Σέ άλλες υποθέσεις, όπως στις άγωγές διατροφής, στις άγωγές καταβολής δεδουλευμένων, στις άγωγές για διαφορές από συντάξιμες άποδοχές, θά μπορούσε ο άλγόριθμος νά άποτελεϊ τόν βοηθό του δικαστή στή διαδικασία του υπολογισμού των οφειλόμενων ποσών.

Σέ κάθε περίπτωση, τόν τελικό λόγο θά πρέπει νά τόν έχει ο δικαστής, ο όποιος λαμβάνοντας τό πόρισμα του άλγορίθμου καί θά μπορεί νά τό προσαρμόζει στά δεδομένα της έκάστοτε υπόθεσης καί νά άποφευχθούν τά σφάλματα, αλλά καί μιά διαδικασία στατιστικοποίησης της δικαιοσύνης¹¹.

Συμπερασματικά, ή Τεχνητή Νοημοσύνη μπορεί νά συμβάλλει άποφασιστικά στην επιτάχυνση της άπονομής της δικαιοσύνης, στην ασφάλεια δικαίου καί στην άποτελεσματικότητα του δικαιοδοτικού έργου, ή όποία, όμως, θά πρέπει νά συνεπικουρεί τό κυρίως έργο του δικαστή. Θά μπορούσε, επίσης, νά συμβάλλει έποικοδομητικά στην διαμόρφωση μιάς συνεκτικότερης νομολογίας.

Ωστόσο, αυτός ο υποστηρικτικός ρόλος της ΤΝ στή δικαιοσύνη δέν στερείται ουσιαστικών καί διαδικαστικών προϋποθέσεων.

Τά συστήματα της Τεχνητής Νοημοσύνης θά πρέπει νά τροφοδοτούνται από ποιοτικά δεδομένα, νά είναι άνοιχτά στον ανθρώπινο έλεγχο καί νά άποφεύγουν τί χρήση μεθόδων μαύρου κουτιού καί έξισωτισμού που μπορεί νά οδηγήσει σε καταδίκη βάσει χαρακτηριστικών ομάδας¹². Ίδιαίτερη σημασία άποκτά τό άρθρο 22 του ΓΚΠΔ με τό όποιο θεσπίζεται τό δικαίωμα των χρηστών νά μίν υπόκεινται σε άπόφαση που λαμβάνεται άποκλειστικά βάσει αυτόματοποιημένης έπεξεργασίας¹³ καί νά μπορούν νά έναντιωθούν σε αυτή ένώπιον δικαστηρίου που πληροϊ τις προϋποθέσεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Σέ διαφορετική περίπτωση, ή υιοθέτηση συστημάτων με τί μορφή black box στή δικαιοσύνη θά οδηγούσε τί δικαιοδοτική λειτουργία στή σκοτεινή έποχή της δίκης του Κάφκα, όπου ο κατηγορούμενος παραιτούνταν από όλα τά δι-

---

¹¹ https://www.lawspot.gr/nomika-blogs/vasilis_karkatzoyinis/tehniti-noimosyni-sti-dikaiosyni-entyposiakes-prooptikes

¹² Ομάδα έμπειρογνωμόνων ύψηλου έπατέδου για τίν τεχνητή νοημοσύνη: Κατευθυντήριες γραμμές για άξιόπιστη Τεχνητή Νοημοσύνη

¹³ Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ. (2017), *Ό Γενικός Κανονισμός για τίν Προστασία Δεδομένων 679/2016/ΕΕ*, Αθήνα, Σάκκουλας.

κονομικά του δικαιώματα και καταδικαζόταν στο τέλος στη βάση ασαφών κανόνων δικαίου.

Παράλληλα, η ασφάλεια δικαίου που δημιουργείται μέσω της Τεχνητής Νοημοσύνης λόγω της διαμόρφωσης συνεκτικότερης νομολογίας θα πρέπει να εξισορροπείται με τη ζωτικότητα της δικαστικής έρμηνείας¹⁴. Άλλωστε, για να κατορθώσει η νομολογία να μείνει «ζωντανή», έχει ανάγκη από έναν φυσικό δικαστή, ο οποίος διαθέτει τήν ικανότητα να αντιλαμβάνεται το δυναμικό πλαίσιο της κοινωνικής δυναμικής και να έρμηνεύει τούς νόμους όχι μόνο μέσα από σταθερούς και άμετάβλητους κανόνες, αλλά και υπό τό πρίσμα μιας «έξελικτικής διάστασης»¹⁵.

Άντίθετα, ο αλγόριθμος μαθαίνοντας από τό παρελθόν, αδυνατεί αντικειμενικά να αλλάξει τή νομολογία παραμένοντας στάσιμος στις αποφάσεις, αλλά και τής κοινωνικές αντιλήψεις του παρελθόντος. Σύμφωνα με τόν έπιφανή Άμερικανό συνταγματολόγο Jack Balkin, η δύναμη της νομολογίας έγκειται στην «ικανότητά της να δημιουργεί νέες συνταγματικές κατασκευές». Η δικαιοσύνη πρέπει να παραμείνει στον πυρήνα της ανθρώποκεντρική, ο δικαστής θα πρέπει να παραμείνει ως δυνατότητα της ανθρώπινης συνάντησης του νόμου με τήν κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα και η Τεχνητή Νοημοσύνη να αναλάβει τόν ρόλο του πολύτιμου άρωγου της δικαστικής λειτουργίας. Η δικαιοσύνη μπορεί να ώφεληθεί ούσιωδώς από όρισμένες εφαρμογές της Τεχνητής Νοημοσύνης, άρκει να κατοχυρωθεί τό κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο, με γνώμονα τής συνταγματικές άρχές και τούς κανόνες του ένωσιακού δικαίου¹⁶.

Δυστυχώς, στην Έλλάδα ο προβληματισμός για τής εφαρμογές της Τεχνητής Νοημοσύνης δέν είναι άκόμα συστηματικός. Η πρόσφατη ρύθμιση του άρθρου 24 του ν. 4786/2021 με τήν όποια εισάγονται περιορισμοί στο όριο των σελίδων των δικογράφων, άναδεικνύουν ότι η συζήτηση για τήν έπιτάχυνση της δικαιοσύνης διεξάγεται με όρους άρκετά κατώτερους των τεχνολογικών εξελίξεων, της διεθνούς έμπειρίας και των έπιστημονικών δεδομένων.

¹⁴ ΕΛΛΑ, Greek Catholic parish Lupeni and Others v. Romania, 29/11/2016, § 116.

¹⁵ Για τήν έξελικτική μέθοδο έρμηνείας βλ. Βλαχογιάννη Α. εισαγωγή σε Balkin J. *Τό ζωντανό Σύστημα*, (2018), Αθήνα, Παπαζήσης, σ. 37.

¹⁶ Πετράκου Δ. (2020) «Τεχνητή νοημοσύνη και δικαιοσύνη. Συνταγματική θεμελίωση, κίνδυνοι και προοπτικές», *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου* (Εφημ ΔΔ), σ. 653.